1 Timooti

1 Timootilo Mande Tabango

Timooti oningga ngu, ene Esiya mela etenggoku, ngu gumisina ngunonggo mayewolo. Enengo eweyi ngu ene Girik oni, ko, enengo nemi ngu Yuda bale. Polndo kootu endeyoyingongga, nguno ene Timooti nguya yootoni, ngundo Pol hooloowelo, telo ngu, enengo ko goboolo oni tunootelo endeyoweloyi, ngulo sunggi tewolo. (Aposel 16:1-3). Kootusina, Polndo ene Timootino ngu Epesasno nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bale, ngu soboyelonilo sunggi yewolo.

Nga so uyingga, ngalo mande gumgum ngu ngandilo.

Polndo ngu ese mande ewoloku, ngu ene Timooti yolo hooloowweweloyi, ngulo ewolo. 1:1-2.

Etuyelowolo mande nenengo, ngulo mandeni. 1:3-20.

Yemboongeweloyi damoni ngulo mande, ko, simoo balelo damoniye gome nenengo ngulo mande. 2:1-15.

Kristen simoo balelo tabangoye, ngulo damoniye. 3:1-16.

Ingoweloyi mande, ngu Timooti ene komo enengo damoni ngu gome sobowooya, enengo mandeni etuyeloyingo ngu nguya, gome sobowoonilo ewolo. 4:1-16.

Timootilo koni ngulo mande ingoni elo, ko nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bale, ngundo gome hoolooweyeloya ko tenilo, mande ewolo. 5:1–6:21.

1 No Pol, no Aposel, Kristus Yesuslo sulena
oni. Anutndo noole ko yoyootoni, Kristus Yesus
kenowelo sobowootetoku, ngundo no sunggi
yenunolo, enengo Aposel oni yootunonelowolo.
2 Timooti, ge Kristusno nowoondogemo hamoo
teyingo, ngulo ge nolo nangone oolengo. Nondo
nga oo naka nga ngu, gengo nakangooteno. Awa
Anut, ko noolengo Oo Bidodo Sembuli Sem-
bunayi Yesus Kristus, enengo sumangeni, ay-
ibiyini, imakeyingo ngu mete geya olili.

Noole Mande Ebe Ganagana Ngu Bidodo Wongooye Uwa

3 No kuli Masedoniya oolouwelo yade oololo,
ooleko geno etoowe, ingowolo, ngundilo nangge,
ataga nguya no geno eteno. Ge komo Epesas
endemo nguno ootoo, ngunonggo oni gidale-
gado mande ebe ganagana simoo baleno elo
etuyelootenggoku oni, ngu gedo mamanayeloya
e! Ye komo ngundilo ebe ganagana mande ngu
simoo baleno ma etuyelowelo! Ewolo.
4 Yo, hamoo, ngu oni ngundo kingo mata
oowooyingga suwoo suwoo elo, ko enengo osi
sambaye oowooye ngulo mande gumgum elo
woosoolo etenggo. Ngundilo mande mande
ngu etoyi, ngundo simoo bale wesowootoni,
sungo sungo telo, nguno enengo nowoondoyemo
hamoo teyingomu, ngu yombuliyootenggo. Yo,
ngundilo mandega ngundo oni simoo bale ma
hoolooweyelootoni, Anutlo koni tetenggo.
5 Ene nondo, ataga nga mamana mandega ge
gunootenoku nga keyolo ngu, ariya, Anutlo ma-
mana mande nowoondogemo oolooteku, ngundo

ge oo biyomi gula tewolo, elo ma ete. Nguno,
ene Yesusno nowoondoye hamoo teyingomu, ngu
gome ingootenggo. Ngu mande damoningga
ngu bidodobo nowoondoye yokutuwootoni, ene
ngunonggo nowoondoyi teweloyi, damoni gome
ngu tewanggo.
6 Nga etuyelowolo oni ebe ganagana ngando,
ene damoni nenengo ngu yokolo, ene wenonolo
kingo mande, nguno nowoondoye yetenggo.
7 Yo, ene Anutlo mamana mande ngu simoo
bale etuyelowelo elo, ngandilo ingootenggo.
Noolengo mande nga ngu, hamoo oolengo, elo
ingootenggo. Ene mandega, ngulo damoni nguya,
ma ingootenggo.
8 Noole ingooteto. Anutlo mamana mande
ngu gome nenengo. Anutlo mamana mandega,
ngulo damoni ngu ngandilo. Onindo endeyolo
oluweloyiga, ngu yoonenengoote.
9-10 Noole nguya ngu ingooteto. Mamana
mande ngu oni nenengomu yomosiyoweloyi,
ngulo kini. Kini, mamana mande ngu, oni
mamana mande kalongootenggoku; ko, ene ta-
bango oni manggoye nguya, ma keyolo, utolo
oolongoolo oolootenggoku; windawinda teteng-
goku, ngulo mamana mande. Nga ngu oni
Anut kootu inolo, ene mbumbuwa tetenggoku
ngu; oni ene Anutlo mande kootusina elo, ene
mela ngalo damoni biyomi ngu owetenggoku,
ngulo mamana mande. Nga ngu oni awanamoye
yuleyi kumootenggoku; ko, oni gidalega nguya
yuleyi kumootenggoku; oni simoo bosebalese
telo, ooleko ooleko endeyootenggoku; oni ngu
ene Sodom ende onilo damoniye biyomi keyolo

tetenggoku; oni ene yakakayi oni yolo yoyeni,
enengo kingo ko oni tetenggoku; ebe ganagana
mande ebe ganagana tetenggoku oni; oni ene
ebe ganagana elo, no hamoo oolengo ulungga
awundilo elo etenggoku oni; mande damoni
biyomi gidalega, ngundo mande metemi nguya
longge telo, yombuliyooteku, ngu nguya yomosiy-
oweloyi mamana mande, ngulo damoni.*
11 Ngu oo ngundilo ngu, Anutlo mande keda
mesalango nguno oolooteku, ngu Anutndo no lo-
gonelowoku, ngu simoo baleno wesiyolo eweloy-
imbolo. Nga Mande Keda Mesalangongga nga
ngu, Anutlo dulidalinidodo, ko, enengo oowooyi
bingami okooweloyi damoningga, ngu simoo
baleno etuyeloote.

Anutndo Pollo Nowoondoyi Tewolo Ngulo Esetewolo

12 No Kristus Yesus, noolengo Oo Bidodo
Sembuli Sembunayi, ngundo yanggango no
nunootoni, enengo koni nangge telo oluwano.
Ene nolo damonine gome ngu ingootoni, no
mete enengo koni teweloyi ingolo, ngulo enengo
sunggi ngu nono yelo, noyolo, enengo koni nga
teweloyim logonelowolo. Ngundilo ngulo, no
eneno eseteteno.
13 Hamoo, kulimi no enengo oowooyi yumooyi-
nolo, ngulo no Anutlo oni simoo baledoya sang-
gili telo, yutolo yombuliyelowonggori. Ndatelo

* **1:9-10:** Oni Sodom ende ulungga nguno oluwonggoku, ngundo ngu baledoya kini, simoondo enengo nangge ebe kolokolo damoni biyomi ngu tewonggori. Anutlo Mande Kulimimo, ngu Stat/Yenesis 18:16-33 gumi, ko, gumi 19:1-29 mandega, ngu kandangeya ingoyi.

ngulo, no ooga tewonoku, ngulo damoni ma
ingolo, ko, Yesus ngu ene ndawu oningga, ngu
no kuli watayi ma tewonowo. Yo, hamoo no
ngundilo teloodoowe, ene Yesusndo nowoondoyi
newolo.
14 Noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunayi,
Kristus Yesus, ngundo sumange ulungga oolengo,
nono yelo, nowoondoyi teweloyi damoni ngu
Kristusno nowoondone hamoo teyingo ngu, yeni
tunootewolo. Ngunonggo ngu, Yesus Kris-
tusno nowoondoyemo hamoo teyingo, oni bidodo
nondo nowoondoyi teyunooteno.

15 Nga mandega nga ngu, hamoo oolengo,
oni simoo baledo ingolo, nowoondoyemo hamoo
teweloyi. Ngu ngandilo. Yesus Kristus, ene
melako ngano oni simoo bale, noole mbum-
buwanonggo andangeyelolo, yoyowelo, ombu-
wolo. Nondo ngu weti mbumbuwa teweloyi, oni
koletewonowo.
16 Yo, hamoo oolengo, kuli nondo ngu mbum-
buwa teweloyi oni koletewonowo. Ene Kris-
tus Yesus enengo sumangeni, ngu bidodo yeni
koletelo nono ombuwolo. Ngu sumangen-
ingga, ngulo gaboyi, ngu simoo bale etuyelowolo.
Nguno ngu, oni simoo bale no neyowanggoku,
ngu Yesusndo nododo ma boguwoowolo. Ngulo
kootusina, oni simoo bale nguya neyolo in-
golo, nguno ene Kristus Yesuslo, nowoondoyemo
hamoo telo, suwoo suwoo keda oluweloyi ngu
yowanggo.
17 O Anut, nondo gengo nowoondoyige ulungga,
no nunootoyi, ingolo, ngulo no komo geno yem-
boongetenoku nga! Ge suwoo suwoo oo bidodo

sobowooweloyi, ngulo Sembuli! Ge ma kumoowa; ko onindo geyoweloyi nguya kini! Gedo nangge, ge Anut oolengo! Ge nangge oowoongge ulungga oolengo, ngulo gengo dulidalige sugi sugi oluwa! Ngu hamoo! Elo ewolo.

Polndo Timooti Ko Inowolo

18 Nangone, Timooti, no Anutlo mamana mande nga ge gunooteno. Nga mandega nga ngu, nolo ingoyingonemonggo, geno ma eteno. Kini, kuli Anutlo ingondudu eyingo onindo, geno oo tunooteweloyi mandega ngu, enendo nguya ngundilo ewolo. Ngu mande gomengga ewoloku, ngu yanggango dowooya, ngunonggo ge mete me onidodo yanggango ebe uleyi.

19 Ngu ebega nguno ngu, ge nowoondogemo hamoo teyingo ngu gome dowooya, damoni gome metemi, Anutlo mamana mande, ge nowoondogemo oolooteku, ngu nangge te. Oni gidalega ngu damoni metemingga, enengo nowoondoyemo oolooteku, ngu yokolo, kootu inootenggoku, nguno enengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu sono tuwi telo mela yombuliyooteku, ngundilo tetenggo.

20 Hayimeniyas, ko Aleksanda elaga ngundilo tetoli, ngulo nondo ene yoyolo, Setan kandeyimo yoyewonowo. Ene ngunonggo ingondudu metemi yoya, Anut oowooyi ko ma yombuliyolo yumooyinowali.

2

Yemboongeweloyi Ngulo Damoni

1-2 Ariya, koletelo nga kongga nga no ye
eririyelootoowega, ngu nangge teyi. Ngu
ngandilo. Ye Anutno yemboongetoyiga, enendo
oni simoo bale bidodo, oni ululu, oo sobosobo oni
nguya, Gabman oni nguya hoolooweyelowanggo.
Ye komo Anutno ngu oni ngulo eseteyi. Ye
Anutno ngundilo kila tetoyi ngu, asa, noole
bidodo nowoondonayi imakeyingo ootoolo,
ngunonggo Anutlo mandeni, ko, damoni metemi
gome nenengo, ngu nangge keyowato.
3 Kila ngundilo teweloyi ngu, Anut doongeyimo
gome metemi. Yo, noole ko yoyowolo Anutga
ngundo, ngulo gome ingoote.
4 Yo, Anutndo oni simoo bale bidodo yoyow-
eloyimbolo ingoote. Ngundilo ngulo, Anutndo
oni simoo bale yoyeni, mande hamoo ngu damoni
gome nenengo oolengo ingowanggo.
5 Noole ingooteto. Anut gulanangge ooloote.
Anut, ko oni simoo bale nguya, kewooloyemo
kawarara tewoloku, oni gulananggedodo ooloote.
Ngu oningga ngu Kristus Yesusga, ngundo
nangge. Enengo goweyi, ngundo oni simoo
bale bidodo uliyelowolo.
6 Nga kongga ngalo naluni tunootetoni, oni
Yesus Kristus enengombo enengo kedaga ngu
oni simoo bale bidodo uliyeloweloyimbolo yelo,
ngundo ko uliyelowolo. Ngu damoningga nguno,
Yesusndo Anutlo ingondudu yeni tunootewolo.
Ngu ngandilo. Anutndo oni simoo bale bidodo
yoyowelo.
7 Ngulo ngu, Anutndo noyolo, Aposel kono
ngano noyewolo. Nolo kone ngu, enengo man-
deni ngu wesiyolo eweloyi. No hamoo oolengo

elo, ebe ganagana mande ma eteno. No ngu oni sowe gidalegalo etuyelowolo noyewoku, nguno ene nguya, nga hamoo mandega ngalo nowoondoyemo hamoo tewanggo.

8 Nondo ngu ngandilo ingooteno. Ende bidodomo, oni simoo bale ngu, ene komo Anutno kandeye okooya, enengo oowooyi bingami eya yemboongeyilo ingooteno. Ene ngundiya teya ngu, ene nowoondoye gookingo yetoni, sanggili teweloyi damoni ngu yokoya, ene kundingiyi ootooya, ngunonggo ene Anutno yemboongeya oliyilo ingooteno.

Baledolo Mande

9 Nondo ngu ngandilo ingooteno. Bale galo ngu ene komo towikumba goweye logonono teyi. Goweyimo ma woologongolo ndindi tewelo. Towikumba metemi logonono ngu nangge teyi. Bale galo, nguno goweye nakangolo, nguno uye, moondeye, ma nakangowelo. Beye goyayi nangge penggolo, towikumba gome gomemu ngu ulini ulungga, ngu ma yolo, goweye nakangowelo.

10 Kini, bale galo ngu, ene Anutlo nambosumoongo ootooya, ene ngunonggo Anutlo kongga tetenggoku, ngundo nangge enengo nakaya oolengo.

11 Bale ngu, ene komo neneteya, tolige bibiteya, ngunonggo mande ingoya, ene newende gome imakeyingomo ootooya, manggoye ukingoyi.

12 No bale gula yokootoowe, ngundo oni etuyelowolo ma oluwa. No, baledo simoolo tabango ma oluwa. Bale galo ngu, ene komo mang-

goye ukingoya, ene komo mande ngu nangge ingoyi.
13 Ngu ngandilo. Anutndo ngu ene Adam koletelo yelo, kootusina, Ewa balega ngu yewolo.
14 Adam enengombo mande ebe ganagana ngulo newendemo hamoo ma tewolo. Kini, balega ngundo ebe ganagana mande ngulo newendemo hamoo tetoni, mbumbuwa tewolo.
15 Bale ene Kristusno nowoondoyemo hamoo telo, ngunonggo nowoondoyi teweloyi damoningga, nguno ootoolo, ngunonggo ene towikumba gome, goweyi logonono telo, ootoolo, ngunonggo Anut doongeyimo damoni gome nenengo telo oode ngu, asa, Anutndo sunggi mande ngandilo elo, gosiyowolo. Bale simoo yomooweloyi naluno ngu, Anutndo ene gome hooloowetoni, yanggango yolo, ene simoo mete yomoowa.

3

Kristen Simoo Balelo Sobosobo Koleteyingo Ngulo Mande

1 Nga mandega nga, ngu hamoo oolengo. Oni gula Anutlo simoo bale bidodo soboyelolo tabango koleteyingo oluwelo ingooteku ngu, asa, ene komo ko gome teweloyi, ngulo gome ingoni.
2 Ariya, sobosobo ngu gome nenengo oolengo oodoni, oni simoo baledo eneno biyomi gula ma kenowanggo. Ene komo bale gulanangge ngulo kameyi oolengo olini. Ene komo sono kowoo logono nangge neya, enengo oo bidodo teteku ngu logono nangge teni. Enengo ingonduduni, goweyi ngu bidodo gome sobowooya,

imakeweloyi damoni ngu keyoya, damoni gome
nenengo ngu bidodo teni. Ene oni bidodo enengo
yano ombutenggoku, ngu gome soboyeloni. Ene
komo oni bidodo etuyeloweloyi, oni gome in-
gondududodo olini.
3 Ene sono kowoo ulungga nelo wenonolo,
oni sungomboya sodedo sanggili telo ebe ma
ulewelo. Kini, ene oni sungomo imakeweloyi
damoni gome, ngu nangge teni. Ene bobeye oo
ngulo nangge hahangelo, ingondudu ulungga ma
tewelo.
4 Ene enengo baleyi simoongo ngu gome
soboyelolo, ngunonggo enengo simoongo nga
yoyeni, enengo mandeni gome keyolo, tolige bib-
itetenggo.
5 (Oni enengo baleyi simoongo gome ma
soboyelolo ngu, asa, ene Anutlo oni simoo bale
soboyeloweloyi nguya, ngu ereremo kini.)
6 Oni Kristen keda tewoku, ngundo sobosobo
oni telo, ma oluwelo. Ndatelo ngulo, ene win-
dawinda tewaku ngu, asa, Anutndo ngu oningga,
ngu goweyi sanggawelo mandeni wilikoweloyi
ngu, Setan goweyi sanggawelo mandeni wil-
ikowolo, ngundilo tewa.
7 Endemo simoo bale kewooloyemo, nguno oni
oowooye gome nenengo, oni gome etenggo. Ene
oowooye gome metemi kini ngu, asa, ngu oningga
ngundo oyumo yowaku, Setanlo soolo bowela
nguno solewa.

Kristen Simoo Balelo Tabango Oni Ngulo Mande

8 Ngundilo nangge, simoo bale kewooloyemo,
endemo Kristen tabango onidodo nguya, ene
komo ingonduduye nenengo oolengo ingoya,
ngunonggo enengo koye gome teyi. Ene mang-
goye elaya ma tewelo. Ene sono kowoo nelo
ma wenonowelo. Ene oni dobooguliyebolo bob-
eye kingo yowelo ma ingowelo. Endemo oni
doongeyemo nguya, ene komo oni gome nenengo
tunooteya olini.
9 Ene komo ngandilo ingootenggo. Ene Anut
doongeyimo mamana mande nowoondoyemo
oolooteku, ngundo oo biyomi gula tewolo, elo ma
ete. Ngulo ene komo mande hamoo ngu nowoon-
doyemo hamoo teyingo, ngu gome ingoya, gome
dowooyi.
10 Koleteya ngu, enengo koye ngu tewooyeloya
yeyoyi. Ene koye gome metemi tetoyi, nguno oni
gulado damoni biyomi gula eneno ma kenowang-
goku ngu, ariya, ene mete Kristen simoo baleno
ko oni gome telo oluwanggo.
11 Ngundilo nangge, endemo simoo bale
ngundo ko oni ngulo bale sumooye nguya
yeyootoyi, ene ingonduduye gome nenengolo
etenggo. Ene kootusina, mande kono kono
ngu ma ewelo. Ene sono kowoo netenggoku,
ko oo bidodo teteku nguya, ngu ene komo
logono nangge telo, suwoo suwoo damoni gome
nenengo, ngu nangge teyi.
12 Yo, hamoo, Kristen simoo balelo ko oni
ngu, ene komo bale sumooye gulanangge nangge
oluwanggo. Ene komo enengo baleyi simoongo
nguya, gome soboyelowanggo.
13 Oni ene Kristen simoo balelo ko oni telo

oluwelo ngu, ene ko gome metemi tetoyi, enengo oowooye nguya gome metemi oolengo oluwanggo. Ngundilo telo ngu, ene mete Kristus Yesus ngulo mandeni, ngu yanggango oolengo wesiyolo ewanggo.

Anutlo Mande Ngulo Damoni

14 Hamoo, no geno sodedo oolengo oolouwelo ewonoku, ene ataga nga mandega nga nakangolo gunootenoku nga.

15 Ngulo ngu, no sodedo geno nguno ma ooloutoowega ngu, asa, ge mete nga mandega nga kenoya ingo. Nguno ngu, Anutlo simoo bale ngundo mande damoni gome nenengo Anutndo ngulo ingooteku, ngu tewanggo. Ndatelo ngulo, ngu Anutlo simoo bale ngu, ene ya osiyi yanggango dikalo, ngunonggo ya koolowooteku ngundilo. Yo, hamoo, ngu Kristen, ngundo Anutlo hamoo mande ngu yolo, simoo bale gidalegano wesiyoya eyi.

16 Yo, Anutlo mande damoni ngu, ene ulungga oolengo. Onindo nga mandega nga, yeni biyomi yeweloyi nguya kini. Ngu ngandilo:

Ene oni kilalongo oolengo tunootewolo. Yuka Kundingiyimbo, enengo damoni yeni tunootewolo ngu, ene noolengo Sembunayi oolengo ngu etuyelowonggori. Engel onindo ene kenowonggori. Enengo mandeni ngu oni sowe bidodomo ooloute. Mela ngano, oni simoo bale oowooyingga eneno nowoondoyemo hamoo tewonggori. Ngundo ene Sambo endemo oolelo, ene ngu Anutdodo goboolo oolooteli.

4

Ebe Ganagana Onilo Mande

1 Yuka Kundingiyi, ngundo mande yootunolo
ngandilo ete. Kootusina, oni gidalega nowoon-
doyemo hamoo tewolo ngu yokowanggo. Yo,
ene Setanlo keyimo oni ngundo ganaganayelolo,
noole Anutlo ingondudu eyingo oni, elo etoyi, ene
ngulo mandeye ingolo keyowanggo. Ene oo yuka
biyomi, ngulo damoni biyomi ngu etuyelootoyi,
nguya keyowanggo.
2 Ngu naluno, ebe ganagana oni, ngundo ebe
ganagana damoni sungo ngu etuyelowanggo.
Ndatelo ngulo, nowoondoyemo hamoo teyingo
ngu yokolo, nguno enengo ingonduduye nenengo
gula ingoweloyi nguya kini. Ngundilo ngulo,
enengo mbumbuwaye ngu, ene ma ingootenggo.
3 Ngundilo oni, ngundo ene simoo bale
ngandilo etuyelootenggo. Ene komo elambalisa
teweloyi damoni ngu yokoya, oowali
oowooyingga nguya yokoya, loogu teyi, elo
etuyelowonggori. Ene Anutndo ngu oo ngu
ye yunowolo. Yo, noolendo enengo hamoo
mandeni ngu ingootenggoku, ene mete oowali
yolo, Anutno esetelo newato.
4 Noole ingowato. Anutndo oo bidodo
yemukoyingo ngu oo gome oolengo. Ngu noole
oolongooye uweloyi kini. Kini, ngu noole yolo,
ngunonggo Anut bingami okoolo esetewelo yi.
5 Ndatelo ngulo, Anutlo mandeni, ko, Anutno
yemboongengga ngudodo goobootoni, oo ngu
yeni, kundingiyi tunootete.

Timooti Ngu Komo Kristuslo Ko Oni Gome Olini

6 Ge nga mandega nga dobooguligemo elo
etuyelolo ngu, ariya, ge Kristus Yesuslo ko
oni gome oluwa. Yo, hamoo, ge bodaga olu-
woku oololo, ataga nguya, ene ge mande gome
etunggelooteku, nguno ge yanggango ulungga
yolo, nowoondogemo hamoo teyingo, mande
gomengga ngu keyolo ooloote.
7 Ene bale dogodogonimbo ngu, ene kingo mata
mande ngu etenggoku, ko, kingo mande, Anutlo
mande ma keyooteku, ngu bidodo kootu ino!
Ge komo Anutlo mande damoni, nguno gengo
yanggango yoweloyi ngulo ko yanggango te!
8 Ge ingooteku ngu, noole gowenayi yanggango
yeweloyi ngu, asa, tewoongolo, ko yanggango
ko tetooye, ngundo noole hoolooweyelowa. Ene
Anutlo mande damoningga, ngu keyoweloyi,
ngulo tewoongolo keyowatoku, ngundo ataga
ngano hoolooweyelootoni oode, kootusina
nguya, gome oolengo hoolooweyelowa.
9 Nga mandega nga ngu, hamoo oolengo. Nga
mandega nga ngu, oni simoo bale bidodo gome
ingolo, keyolo, nowoondoyemo hamoo teweloyi,
ngu gome oolengo.
10 Anutndo oni simoo bale bidodo
yoyowelo koyi teteku ngu, noole enengo oni
nowoondonayimo hamoo teyingo ngu, ene
hamoo yoyowolo. Noole Anut suwoo suwoo
keda oluweloyiga, ngulo nowoondonayimo
hamoo telo, noole enendo yoyoweloyiga, ngu
sobowoowato. Yo, hamoo, ngu damoningga
ngulo nangge, noole suwoo suwoo tewoongolo,
ko yanggango oolengo telo, enengo damoni
keyowato.

11 Ge komo nga mamana mande, nga oni simoo
baleno, eya, gome etuyelootooga, ene komo ngu
keyoyi.
12 Ene ge geyolo, simoo kosiyi, ngundo
kingo oningga, elo ma ingowelo. Kini, ge
komo oni etuyeloyingo oni kilalongo tunootelo
oodoyi, nguno ngu, Kristen oni simoo bale, ge
geyolo kenggelowanggo. Ngu ngandilo. Gengo
mande eyingomo, gengo endeyootekuno, ko,
gengo nowoondoge doboogulige yunootekuno,
nowoondogemo hamoo teyingo nguno, ko,
Anut doongeyimo ootootoongge, damoningge
gome nenengo, ngu bidodo kenolo, ene ge
kenggelowanggo.
13 Nga nalungga ngano, ge no soboneloya
ootooya, nguno ngu, ge komo suwoo suwoo
Anutlo mande, ngu oni simoo baleno kandan-
geya, mande ngulo damoni gome wesiyoya, eya,
etuyeloya ootoo.
14 Kuli Kristen onilo tabango, onindo kand-
eye ge tabagemo yeyingo naluno, nguno ene
ge Anutlo ko oni goyewonggori. Yo, enendo
ge sunggi yelootoyi, nguno Yuka Kundingiyimbo
Anutlo ko teweloyim kingo oo duwoo gula ge
gunowolo. Ngu naluno nguno, oni gulado, gedo
kootu ko teweloyi, ngulo ingondudu telo ewong-
gori. Ngulo ngu, ge ngu oo kingo duwooga, ngulo
koni tewelo wembuge ma kiyayi yewelo.
15 Nalu bidodomo, ge komo ngu kongga ngu
sobowooya teya, nguno nangge ootoo. Ge
ngundilo tetoyi ngu, asa, oni bidodo, gengo
kongge, ngu tunoo oolengo kenootoyi, ulungga
oolengo tunootewa.

16 Gengo damoninggega teteku ngu, komo
gome sobowooya, simoo baleno oo etuyelooteku
nguya gome sobowoolo. Oni etuyeloyingo koyi
ngu, ge suwoo suwoo ngu kongga ngulo koyi
yanggango te! Ge ngundilo tewaku ngu, asa, ge
goyolo, ngunonggo oni simoo bale gengo man-
dege ingolo, nowoondoyemo hamoo tetenggoku,
nguya Anutndo yoyowa.

5

Timootindo Oni Simoo Bale Yeyolo, Enengo Soweni Nenengo, Elo Ingowa

1 Ge oni dogodogoni nguya ma boguwoolo
yeyolo ewelo. Kini, ge komo mande olen-
gomonggo eya, gengo awangge yomosiyooteku,
ngundiya ene yomosiyelo. Ge gengo konedo-
booge yomosiyelooteku, ngundilo nangge, simoo
kosiyi gidalega nguya, ngundiya yomosiyelo.
2 Gengo nangge yomosiyooteku, ngundilo ge
komo bale dogodogoni, ngu gome yomosiyelo.
Ge bale kosiyi gidalega komo gome yomosiyelo,
gengo kuwoongge yomosiyooteku ngundilo. Yo,
hamoo, Anut doongeyimo damoni gome ne-
nengo, nguno gengo kuwoongge yomosiyooteku,
ngundiya ene yomosiyelo.

Bale Nggami Ngulo Mande

3 Bale nggami gula kameyi kumootoni, enesu
nangge oodoningga ngu, ariya, ge ngu balega ngu
gome sobowooya yomosiyo.
4 Ene bale ngundilo ngu ene simoongododo,
ngundi osi osiyidodo bine, ariya, ene ngandilo
gome ingowanggo. Anut doongeyimo, enengo ko

koletelo ngu enengo awanamoye osi osiye nguya soboyelowanggo. Ndatelo ngulo, enendo kuli ene soboyelolo ko tewonggoku, ngulo gumi ngundilo tewanggo. Yo, Anutndo ngundilo damoningga ngulo gome ingoote.

5 Ene bale nggami gula enesu nangge oodega ngu, ariya, ngu balega ngu ngandiya teni. Ene Anutno newendemo hamoo tetoningga ngu, suwoo suwoo naludodomo, ene komo Anutndo hooloweneloni, eya yemboongeya olini.

6 Ene bale nggami gula, enesu nangge telo, ene ingonduduni bulibali ingolo, goweyi damonimo oolooteku ngu, asa, Anut doongeyimo, ene kuli kumooyingo ngundilo ooloote.

7 Ge komo bale nggami, ko, enengo simoongo ngudodo mamanayelootooga, ene nga mandega nga keyoya, damoni nenengomo oodoyi ngu, asa, oni sungombo ene goweyi sanggawelo mande gula, eweloyi kini.

8 Oni enengo dobooguliye gome ma soboyelolo, oni enengo dalo sowe oolengo, ko, bale nggami eneno oolootenggoku, ngu gome ma soboyelowaku ngu, asa, ngu oningga ngu, ene newendemo hamoo teyingo ngu, ene kuli yokowoku ngu, ngulo ene oni biyomi oolengo. Oni Anutlo ma ingootenggoku, ngundo damoni biyomi ngundilo ngu ma tetenggo.

9-10 Bale nggami oowooyi oolooteku, so uyinggano, nguno ge ngundilo bale, ngu oowooyi nguno nakango. Bale ene mooma onibi kabusa (60) yokoyingo ngu, ene simoo gulanangge baleyi. Ngundilo bale ngu, ene ko oowooyingga teweloyi, oowooyi gome metemi. Ene kuli, enengo

simoongo gome soboyelowolo. Ene ende sungo oni mayetoyi, oo kalo yunolo yomosiyelowolo. Ene ko oowooyingga Kristen oni simoo baleno teweloyi, ngulo meyelo oolootenggo. Ene oni kowuli yolo oodoyi, ngu hoolooweyelolo, ko metemi oowooyingga tewolo. Bale ngundilo damoni teyingo ngu nangge oowooyi nakango.

11-12 Ene ge bale nggami oole oolootenggoku, ngu oowooyi ma nakangowelo. Ndatelo ngulo, enengo goweyi ingonduduga, ngundo soboyelootoni, ene ko kame tewelo ingowanggo. Yo, enengo goweyega, ngundo ingonduduye sobowootoni, ngundo Kristuslo ingolo koni teweloyi, ngu dagate. Ngulo ngu, ene kuli, Kristuslo koni tewelo mande, elo gosiyoyingo ngu yokootenggo. Ngundilo ngulo, ene Anut doongeyimo, mbumbuwa tetenggo.

13 Ene damoni gula nguya, ngandilo tetenggo. Ene suleye kiniyetoni, ene ya bidodomo oololo, ene oni sungombolo mande yakakayi yolo, koolowoolo, oololo ombulo tetenggo. Ene mande biyomi oowooyingga noole ma teweloyi, ngu elo endeyootenggo.

14 Ngundilo ngulo, nondo ngandilo ingooteno. Nggami bale oole oolootenggoku, ngu ene ko kametelo, ene simoo yomoolo, enengo ya gome sobowoowanggo. Ene ngundilo tetoyi ngu, ariya, oni Anutlo nowoondoyemo hamoo kini, ngundo mande biyomi gula, noole gowenayi sanggawelo ma ewanggo.

15 Ye kuli ingootenggo. Bale nggami gidalega, ene oole metemi ngu kuli yokolo, ene Setanlo damoni ngu keyootenggo.

16 Ene Kristen bale gulado enengo soweni
nguno nggami bale gidalega oodoyiga ngu,
asa, ene komo gome soboyeloyi. Ngundilo
tetoni, nguno ngu, endemo Kristen simoo
baledo nggami bale soboyeloweloyi, ngu
kowuli kini. Ene nggami enesu gulanangge
nangge, hooloowweloyi gula kini, ngu Kristen
simoo bale watangga, ngundo hoolooweyelolo
soboyelowanggo.

Tabango Onilo Mande

17 Kristen tabango oni ko gome oolengo
tetoyingga ngu, ye goobooyingo simoo bale ye
bingamiye okooya, oowooye metemi eya, ngulo
uliyi bobeye yunowanggo. Ndatelo ngulo, ene
ko yanggango telo, Anutlo mandeni ngu simoo
baleno elo gome wesiyolo etuyelootenggo.
18 Noole ingowato. Anutlo mande ngundo
ngandilo ete.
Ge Bulmakau manggowo ma doobengootoyi, Wit
Rayis oo ngu wongoowelo ewolo. *Du-
toronomi 25:4*
Anutlo mandeno nguya ngandilo ete.
Ko oni ngu ene mete kolo uli yowanggolo ewolo.
Luk 10:7
19 Oni gulado, ngu tabango oningga ngu biyomi
tewa, etoni ngu, ariya, ge ngu mandega ngu ma
ingowelo. Ene oni elaya, ngundi oni kabusa bine,
ngu mandega ngu etoyiga ngu, asa, ge mete ngulo
mandeye ngu ingo.
20 Ene Kristen tabango oni gula, mbumbuwa
tetoningga ngu, ariya, ge mete Kristen oni
doongeyemo mandeni, ngu tunoo yomosiyoyi.

Ngundilo tetoyi ngu, tabango oni gidalega ngu
kenolo sosolewanggo.

21 Anut doongeyimo, Kristus Yesusno, ko,
Anutlo oni Engel oni doongeyemo nguya, no
nenengo geno eteno. Ge komo mande bidodo
gunowonoku, ngu bidodo keyo! Ge mande gula
damoni ma kenolo ingolo ngu, ariya, ge ngulo
nowoondogemonggo sodedo ngandilo ma ewelo.
Kini, nolo mandene bidodo keyo. Ge komo oni
bidodomo mande damoni gulanangge te. Ge
kisikosononggo dobooguligemo mande elo, oni
gidalegano ma yoyokowelo.
22 Ge sodedonangge eririnonggo, oni gula so-
bosobo teweloyi ngulo kandege tabangomo ma
yewelo. Ge oni gidegado mbumbuwa tetenggoku,
ngu ge ngudodo, gooboolo ma oluwelo. Kini, gen-
gombo ngu Anut doongeyimo nenengo oolengo
ootoo.
23 Ge komo kingo sono nangge ma newelo.
Ge mete Wayin bodaga nangge sonono wen-
doya, ngudodo nowoondoge hooloowweloyim-
bolo ne. Ngundo ngu, sayingga suwoo suwoo
geno tunooteteku, ngu andangetoni kinitewa.

24 Oni gidalegalo mbumbuwa ngu tunoo
ooloote. Ngundilo ngulo, mandeni wilikoweloyi
ngu kowuli kini. Ene oni gidalegalo mbumbuwa
ngu kombiteyingomo ooloote. Kootusina,
tunootetoni wilikowanggo.
25 Ngundilo nangge, damoni gome gidalega ngu
tunoo oodoni, ko damoni gome gidalega, ngu
kombiteyingomo ooloote. Ene kootusina damoni
gome ngu bidodo tunoo oolengo tunootewa.

6

Ko Onilo Mande

1 Kingo ko oni bidodo, ene Kristen tetoni ngu, ene komo ngandiya ingondudu yoyi. Noolengo sobosobo tabango oni ngu metemi, ngulo noole enengo oowooye bingamiye okoowato. Ngundilo tetoyi ngu, sobosobo tabango onindo Anut oowooyimbolo mande biyomi elo, ko Kristen damonimbolo nguya, mande biyomi eweloyi kini.

2 Kingo ko onilo sobosobo oni ngu, ene Kristen oodoni ngu, asa, ko onindo ngandilo ma ingowelo. Ene nenengo doboone, ngulo no mete enengo manggowo unggalangoowanolo ma ingowolo. Kini, ene komo ngandilo ingoni. Ene Kristen oni, ngulo no koni gome tewanolo ingoni. Ndatelo ngulo, ene nolo Kristen doboone, ngulo no koni gome tewanolo ewolo.

Etuyeloyingo Onilo Mandeye Nenengo Kini

Suwoo suwoo, ge simoo bale damoni ngandilo teweloyi, ngulo gome etuyelo, ge komo, eya, yokutuyelootooga teyi. Ngu ngandilo.

3-4 Noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunayi, Yesus Kristus, ngundo ngu, Anutlo damoni ngu gome etuyelowonggori. Ene oni gulado, ngu Yesuslo hamoo mandega ngu yokolo, mande gulano etuyelowaku ngu, asa, noole ngu mete ingowato. Ngu oningga ngu, kingo windawinda telo, ene oo bodaga ma ingoote. Ene ingonduduni ngu damoni biyomi teweloyi, ngulo hahangelo ooloote. Ene mande gumgum eweloyi damoni, ngulo mande ebe uto uto tete. Ngundilo mande,

ngundo damoni ngandilo yeni tunootete. Oni gidalegaya, nowoondoye biyomi yelo, ko ebe utolo, kootusina yumooyinolo mande biyomi elo, ko, dobooyiboya ingondudu biyomi ingoweloyi, ngulo tunootetenggo.

5 Ngundilo telo, suwoo suwoo sanggili tetenggo. Ngundilo oni, ngundo ingonduduye ngandilo suwoo suwoo ingootenggo. Ene hamoo mande ngu, gome ma ingolo, dowootenggo. Kini, ene ngandilo ingootenggo. Anutlo mande damoni, ngu oo sitowi yoweloyi oole, elo ingootenggo.

6 Ene oni, ene Anutlo mande damoni ngu keyootoyi, Anutndo nowoondoye yanggango yunolo, kumana ulungga yunoote. Ngu damoningga, ngunonggo Kristen oni, ene oo bidodomo Anutndo logoyimo yunootoni, ngulo ene oni oni tetenggo.

7 Noole ingooteto. Namonayimbo yoyomootoyi, noole melako tunootewootoku, ngu naluno, noole oo gula ma yolo ombuyingo. Kootusina nguya, noole mela nga yokowatoku, ngu naluno, noole oo gula ma yolo oolouwato.

8 Noole oowali towikumba logoyimo tetoni, nguno ngu, asa, noole mete ngandilo ewato. Nga oo nga, noole mete, ewatolo ewonggori.

9 Ene oni bobeye oo sitowi ulungga yowelo hahangeteku, ngu damoningga ngundo oningga yeni, damoni biyomi gulano gulano solelo oonatewa. Yo, hamoo, ene oonateweloyi, ngu nusago meleno solelo kumootenggoku ngundilo. Yo, ngu damoningga, ngundo nowoondoye sanggawetoni, ngulo ene biyomi oolengo tetenggo.

10 Beyelo gome ingoweloyi damoni ngu, da-

moni biyomi bidodo damoni. Oni gidalega ngu ene beyelo gome ingootenggoku damoningga, ngundo ene yowoosootoni, enengo nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu kuli yokolo, kowuli ulungga koolowootenggo.

Noole Suwoo Suwoo Keda Oluweloyiga, Ngu Gome Dowoowato

11 Ene ge Anutlo oni, ge ngu oo ngu kootu inoya, ge sungo toonge. Ge komo damoni nenengo ngu yoweloyimbolo koyi teya; Anutlo damoni nenengo ngu keyoya; nowoondoyemo hamoo teyingo damoningga ngu teya; dobooyi nowoondoyi teweloyi damoningga ngu teya; yanggango dikalo kowuli ogingoyingo bidodo koolowooweloyi damoningga teya; ngunonggo simoo baleno imakeyingomo mande damoni, ngu teyi.

12 Oni ene Kristus newendemo hamoo teyingo ngu, enengo koni ngu, oni ene ebe dagadaga telo, kendu tetenggoku ngundilo. Yo, oni ene ko yanggango telo, ebe dagadagano ulo, uliyi yootenggoku ngu, ge nguya ngu kongga ngu teloode, oololo, wengamo yokowa. Ge ngundilo telo ngu, asa, Anutndo suwoo suwoo keda eneya oluweloyi, ngu ko uliyi gunowa. Yo, ge nowoondogemo hamoo telo, ngunonggo ge simoo bale gidalegano wesiyolo eteku, ngu naluno nguno, Anutndo keda sugi sugi oluweloyi mande, elo gosiyoyingongga, ngu gunowa.

13 Anutndo ene oo bidodo keda oluweloyi, ngu yunoote. Kristus Yesus ngundo ngu, Pontiyas Payilat doongeyimo damoni, enengombo, nenengo damoni yootunolo ewolo. Ngu Anutga ngu

doongeyimo, ko, Kristus Yesusno nguya, no geno
mande yanggango gunooteno.
14 Ge komo Anutlo mande ngu bidodo gome
keyo. Ge ngundilo tetoyi ngu, asa, sugabo nguno
ma oodoni, ko, onindo nguya ngulo mandeni biy-
omi eweloyi kini. Ge komo ngundilo sobowoolo
oodoyi, oololo, noolengo Oo Bidodo Sembuli
Sembunayi, Yesus Kristus, tunooteyingo naluno,
nguno wenga kinitewa.
15 Yo, hamoo, Anutndo Kristus ko ombuweloyi
naluningga sunggi yeyingo, ngu yeni tunootewa.
Anut gulanangge, ngulo noole komo enengo
oowooyi bingamini elo okoololuwato. Ene gu-
lanangge yanggangonidodo oolengo. Ene gu-
lanangge mela ngalo oo sobosobo oni ululu ngulo
Ulungga. Oni ululu ngulo soboyeloyingo oni
ulungga oolengo.
16 Ene gulanangge, ene ma kumoote. Ene
solu himi ulunggano oolooteku, ngulo noole ene
tanggeyimo oolouweloyi nguya kini. Kuli oni
gulado nguya ene ma kenoyingo, ko, ataga nguya,
oni gulado kenoweloyi nguya, ereremo kini.
Enengo oowooyi ulungga ko yanggangoni, ngu
suwoo suwoo ngundilo oluwa. Ngu hamoo.

Oni Oo Oowooyinggadodo Ngulo Mande

17 Oni mela nga oo sitowi oowooyinggadodo
nguno eyi. Ene enengo bobeye oo ulungga ngulo
ma oni oni telo, ene yeni mande unggalangoolo
windawinda tewelo. Ndatelo ngulo, oo ngu
bidodo sodedo biyomi yeweloyi, ngulo nowoon-
doyemo hamoo ma tewelo. Kini, ene komo
Anutlo nowoondoyemo hamoo teyi. Enengombo

nowoondonayi gome oni oni teweloyi, oo gome
ngu ulungga oolengo, noole yunoote.
18 Oni oo sitowi ulunggadodo nguno eyi. Ene
komo mete ko gome metemi ngu bidodo teyi. Ene
komo oni oni sanganimonggo oni gidalega oolo
wenonootenggoku, ngu hoolooweyeloyi.
19 Ene ngundilo telo ngu, ariya, ene oo gome
gome oowooyingga teyingo, ngundo kootuy-
isina, enengo hoolooweyeloyimbolo gooboon-
goowanggo. Ngundilo telo ngu, ene mete
keda oluweloyi keda hamoo oolengongga, ngu
yowanggo.

Ge Komo Gengo Kongge Ngu Gome Sobowo

20 O Timooti, ge komo ko Anutndo kuli
gunowoku, ngu gome sobowoo! Kingo mande
Anutlo damoni ma keyooteku, ko, oni enengo in-
goyingoyemonggo mande etenggoku, ngu nguya
ge kootu ino. Ndatelo ngulo, Anutndo kingo
mande mande onilo ingoyingoyemonggo eteng-
goku, ngulo sanggili tete.
21 Oni gidalegado etenggo. Noole ingondudu
oni, noole oo bidodo logoyimo elo etenggo. Ene
ngundilo etoyi ngu, asa, ngu naluno, ene damoni
yelo, Anutlo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
yombuliyootenggo.
Anutlo sumangeni ngu mete yeya olini. Ngu
hamoo.

Anutlo Sumange Mande Keda
The New Testament in the Karo Dialect of the Rawa Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Karo long Niugini

copyright © 2001 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Karo (Rawa) (Rawa)

Dialect: Karo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
7f046ea9-a034-5c64-a5df-39d92fed8ae7